

УДК 351.862.4

В. П. САДКОВИЙ

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проведено аналіз основних державних механізмів управління та вдосконалення підготовки фахівців, розглянуто специфічні ознаки та загальні функції державного освітянського менеджменту.

Ключові слова: державне управління, цивільний захист, надзвичайна ситуація, професійні стандарти.

The analysis of basic state mechanisms of management and perfection of preparation of specialists is conducted in the article, specific signs and public functions of state elucidative management are considered.

Key words: state management, civil defence, emergency, professional standards.

За означенням, прийнятим XX сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, освіта – це процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, внаслідок чого вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання. Освіта – це духовне обличчя людини, яке формується під впливом сукупності загальнолюдських і професійних знань, технологій їх використання в суспільній практиці у процесі виховання й самовиховання. Розвиток освітньої сфери – важливий пріоритет кожної держави, оскільки саме освіта посідає визначальне місце в інтелектуалізації праці, яка впливає на складні процеси трансформації і модернізації сучасного світу, що відбуваються під впливом інтегрованого потенціалу трьох революційних перехідних періодів: індустріалізації, промислової НТР середини ХХ ст. та комп'ютерної НТР кінця ХХ ст.

Сутнісні глобалізаційні зміни потребують нових підходів до управління всією освітньою сферою, яка є інтегральною сукупністю освітніх структур, відносин, діяльності та свідомості, що забезпечує відтворення і розвиток інтелектуального потенціалу суспільства.

У вітчизняній науці процес підготовки офіцерських кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту не залишався поза увагою українських дослідників [1; 2; 5], які з самого початку намагалися з'ясувати для себе історію його становлення та розвитку, а розгляд та вдосконалення освітянського державного менеджменту не залишається без аналізу науковців України [3; 4].

Мета статті – проаналізувати основні державні механізми управління та вдосконалення професійної освіти в сучасному українському суспільстві.

Технологія і механізми державного управління освітою є послідовним цілеспрямованим процесом, який має циклічний характер і формується через функції: конкретні види управлінської діяльності, які забезпечують формування прийомів, способів управлінського впливу на освітню сферу.

Слід підкреслити, що методологія осмислення освітньої сфери кардинально не відрізняється від аналогічних підходів, напрацьованих у традиційному менеджменті. Функції менеджменту освіти сформувалися у процесі створення розгалуженої структурно-функціональної системи освітянської сфери нинішнього суспільства, відображають суть і зміст управлінської діяльності на всіх рівнях управління цією галуззю.

Відповідно до цього можна виділити загальні та специфічні (особливі) функції менеджменту освіти. Загальні функції менеджменту освіти – це частина управлінського циклу, який властивий регулярний вид управлінської діяльності незалежно від місця її прояву, характеру діяльності, масштабів тощо.

Вони поділяють зміст управлінської діяльності на види робіт за ознакою послідовності виконання за часом з метою отримання наперед визначеного результату. До загальних функцій належать планування, організація, мотивування, контролювання і регулювання, які з абстрактного стану трансформуються в конкретний лише через управління певними об'єктами, процесами, елементами освітньої діяльності та реалізуються за допомогою їх послідовного застосування. Система навчання та виховання кадрів для ДСНС України розглядається як складова частина загальнодержавної системи освіти. Її завданням залишається забезпечення підготовки фахівців такої номенклатури спеціальностей і в такій кількості, що потрібні для формування сучасної служби цивільного захисту.

Менеджмент професійної освіти став обов'язковою складовою системи освіти, що сформувалась у незалежній Україні. Управління освітянською сферою є загалом цілісною ієрархічною, законодавчо забезпеченою та визначеною системою зі своєю інтегральною функцією та функціями кожного її сегмента. Управлінський процес українською освітою здійснюється органами державної влади (уповноваженими ними органами), адміністрацією навчальних закладів та органами громадського самоврядування. Відповідно до чинного законодавства, державний менеджмент освітою в Україні реалізують Президент України, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Міністерство освіти і науки України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади; Державна акредитаційна комісія України; уряд Автономної Республіки Крим (АРК), місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування і підпорядковані їм органи управління освітою [3].

У компетенції Президента України знаходяться питання формування державної політики із визначенням системи органів виконавчої влади, які втілюють у життя державний менеджмент освіти. Верховна Рада створює і розвиває

законодавчу базу функціонування освітньої системи, встановлює мережу основних параметрів функціонування системи та ратифікує міжнародні угоди в освітянській сфері. Кабінет Міністрів України зосереджує зусилля на реалізації державних засад освітньої політики, видає нормативно-правові акти з питань життєдіяльності освітньої системи, створює, реорганізує, ліквідує вищі навчальні заклади державної форми власності.

Модернізація системи механізмів державного управління освітою насамперед передбачає впровадження інституту вимірювання та оцінювання результатів діяльності освітньої галузі, створюючи національну систему моніторингу якості освіти, визначення ефективності управлінських рішень та їх впливу на якість освіти в Україні. Реалізація цих гарантій базується на використанні системи стандартів вищої освіти як нормативної бази функціонування вищої освіти, що встановлює загальні принципи педагогічної діяльності, яка має на меті досягнення оптимального ступеня упорядкування діяльності у сфері вищої освіти [4].

Стандарти вищої освіти є основою нормативної бази функціонування системи вищої освіти і спрямовані на досягнення оптимального ступеня упорядкування діяльності у сфері вищої освіти. Вони визначають:

– зміст вищої освіти як зумовлену цілями та потребами суспільства систему знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва;

– зміст навчання, тобто структуру, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації;

– засоби діагностики якості вищої освіти – стандартизовані методики для кількісного та якісного оцінювання досягнутого особою рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних та громадянських якостей;

– нормативні терміни навчання – терміни навчання за денною (очною) формою, необхідні для засвоєння особами нормативної та вибіркової частин змісту навчання [5].

Основою побудови стандартів вищої юридичної освіти є такі принципи:

– цілеспрямованість – послідовна реалізація вимог законодавчих актів України за всіма компонентами нормативного і навчально-методичного за-безпечення підготовки фахівців-юристів потрібного освітньо-кваліфікаційного рівня;

– прогностичність, тобто передбачення здатності засвоєння змісту юридичного навчання особою, яка навчається, а також формування такого змісту юридичної освіти, що забезпечує здатність особи вирішувати перспективні завдання юридичної діяльності;

– діагностичність – забезпечення можливості вимірювання рівня відповідності освітньої та професійної підготовки вимогам, що визначаються в освітньо-професійних програмах, освітньо-кваліфікаційних характеристиках.

Стандарти вищої освіти базуються на Конституції України, законах України “Про освіту” та “Про вищу освіту”, інших нормативно-правових актах, що регулюють відносини в системі вищої освіти та водночас:

- установлюють вимоги до змісту, обсягу, рівня освітньої та фахової підготовки;
- застосовуються з метою забезпечення якості вищої освіти і суспільних потреб у фахівцях;
- слугують основою для розроблення, впровадження, удосконалення нормативної і навчально-методичної бази, що визначає підготовку фахівців з вищою освітою [2].

Стандарти вищої освіти є складовою системи вищої освіти, а їх структуру утворюють:

- державний стандарт вищої освіти;
- галузеві стандарти вищої освіти;
- стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів.

Призначення стандартів вищої освіти в системі вищої освіти визначається тим, що вони є основою оцінки якості:

- вищої освіти та професійної підготовки осіб незалежно від форм здобуття освіти (денна, вечірня, заочна, дистанційна, екстернат);
- освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів (університет, академія, інститут, консерваторія, коледж, технікум, училище або національний вищий навчальний заклад), рівнів акредитації та форм власності. Тому необхідність перегляду реалізованих механізмів в управлінні освітою та забезпечення її належної якості, через роботу національних освітянських стандартів обумовлена зміною соціальної ролі системи освіти й кризою її результативності. На сьогодні поглибленість досліджень за кожним із вказаних напрямків повинна бути всебічним підходом до вирішення проблемного питання – якісної підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в екстремальних умовах, згідно з установленими вимогами до своїх фахівців та проведення реформування органів державної служби з надзвичайних ситуацій України. Оскільки ефективна діяльність фахівців з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах можлива лише за умови повноцінної підготовленості до цього, а дії в таких ситуаціях для них мають бути звичною нормою, то професійна підготовка до діяльності в екстремальних умовах має враховувати сучасні світові тенденції, принципи розвитку всієї системи освіти і професійної підготовки у світі та нашій державі, її теоретико-методологічні й методичні аспекти, зміст і складність завдань, фізичне й психічне навантаження, а також специфічне призначення підрозділів з надзвичайних ситуацій. А з огляду на необхідність розробки національної стандартної класифікації освіти, створення професійних стандартів на основі компетентнісного підходу, дане питання набуває ще більшої актуалізації. Слід зазначити, що в даному напрямку урядом уже здійснено низку принципівих

кроків. Так, з метою введення європейських стандартів і принципів забезпечення якості освіти та з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців і забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову, якою затверджено Національні рамки кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів [1]. Так, нею визначаються десять рівнів (від 0 до 9), кожному з яких відповідають ті чи інші знання, уміння, комунікація, а також здатність до автономності і відповідальності. Слід зазначити, що в даному документі кваліфікація розуміється як офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановлює, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами.

Отже, в сучасних умовах в інтелектуальному поступі людства дуже важливою є освітня сфера. Це один із найважливіших пріоритетів кожної країни, оскільки освіта відіграє визначальну роль у модернізаційних і трансформаційних процесах нинішнього світу. Тому сучасна освіта вимагає нових підходів до її управління. Менеджмент освітньої сфери передбачає визначення цілей, завдань освітніх інституцій; їх конститування та утворення, забезпечення формування та організацію виконання рішень в освітній сфері; підтримку функціонування та здійснення контролю за діяльністю освітніх закладів.

Менеджмент освіти є важливою складовою частиною системи освіти в Україні. Це цілісна, ієрархічна, законодавчо забезпечена та визначена система зі своєю інтегральною функцією та функціями кожного її сегмента.

Література:

1. *Доманський В.* Організаційні і правові питання державного управління у сфері пожежної безпеки України : дис. ... к.ю.н. / В. Доманський. – К. : НАДУ, 2004. – 211 с.
2. Державні стандарти професійної освіти: Теорія і методика. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 367 с.
3. *Дмитренко Г. А.* Стратегічний менеджмент у системі освіти : навч. посіб. / Г. А. Дмитренко. – К. : МАУП, 1999.
4. *Журавський В. С.* Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : ВД “Ін Юре”, 2003. – 416 с.
5. *Кравцов В. О.* Національна безпека України: проблеми і шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів / В. О. Кравцов, І. Ф. Білько; Рада нац. безпеки і оборони України; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К., 1998. – 54 с.

Надійшла до редколегії 19.06.2013 р.